

سرشناسه: سید حسین زاده بزدی، سعید - ۱۳۷۰
عنوان و نام پدیدآور: تجارب مقاوم سازی اقتصادی در ایران و
جهان / سعید سید حسین زاده بزدی؛ زیرنظر
احمد شعبانی.
مشخصات نشر: ج
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۹۲۱-۲
موضوع: اقتصاد- ایران / موضوع: سیاست اقتصادی
موضوع: اقتصاد- ایران - اینده‌نگری / موضوع: اسلام و اقتصاد
شناسه افزوده: شعبانی، احمد - ۱۳۴۳.
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق(ع)
ردیفه کنگره: HC ۴۷۵
ردیفه بنده دیوبی: ۳۳۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۶۲۲۲۲

تجارب مقاوم سازی اقتصادی در ایران و جهان

جلد اول

سعید سید حسین رژاده بیزدی
 زیر نظر: دکترا حمید شعبانی

تجارب مقاوم سازی اقتصادی در ایران و جهان جلد اول

مؤلف: سعید سیدحسین زاده بزدی

زیرنظر: دکتر احمد شعبانی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

صفحه آرا و ویراستار ادبی: رضا عبداللهی بحدی

طرح جلد و مشاور هنری: رسول خسرویگی

نمایه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۹۲۱-۳

چاپ اول: ۱۴۰۰

قیمت: ۸۵۰/۰۰۰ ریال

پنجمین ۱۴۰۱

اول

جی

۱۴۰۱

جی

۱۴۰۱

جی

۱۴۰۱

جی

۱۴۰۱

جی

۱۴۰۱

جی

۱۴۰۱

جی

فروشگاه اینترنتی:

www.press.isu.ac.ir

E-mail: pub@isu.ac.ir

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی ارجمند چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب اجمالی

سخن ناشر.....	۲۳
مقدمه مؤلف.....	۲۵
فصل اول. کلیات.....	۳۳
فصل دوم. تجارب بحران‌های مالی	۸۱
فصل سوم. تجربه مکاتب اقتصادی	۱۱۱
فصل چهارم. تجربه کشور انگلستان	۱۳۵
فصل پنجم. تجربه ایالات متحده آمریکا	۱۵۱
فصل ششم. تجربه کشور آلمان.....	۱۹۱
فصل هفتم. تجربه کشور ژاپن	۲۲۵
فصل هشتم. تجربه کشور روسیه	۲۶۱
فصل نهم. تجارب مقاومسازی اقتصادی در سیره نبوی (صلوات الله علیہ و آله و سلم)	۲۷۳
فصل دهم. تجربه مقاومسازی اقتصاد ایران از دوره قاجار تا کنون	۲۹۹
جمع‌بندی	۳۳۳
نمایه	۳۵۵

فهرست مطالب

۲۳	سخن ناشر
۲۵	مقدمه مؤلف
۲۹	سخنی با دانشجویان
۳۱	سخنی با مدرس
۳۳	فصل اول. کلیات
۳۳	اهداف آموزشی
۳۳	سؤالات اساسی
۳۳	واژگان کلیدی
۳۴	مقدمه
۳۴	۱. الگوی مفهومی ابعاد اقتصاد مقاومتی
۳۷	۲. تبیین رویکردهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۴۱	۱-۲. منعطف
۴۲	۲-۲. مولدیت
۴۴	۳-۲. درونزایی و برونگرایی
۴۵	۴-۲. جهادی بودن
۴۶	۵-۲. مردم محور بودن
۴۷	۶-۲. عدالت‌بنیان بودن
۴۹	۷-۲. دانش‌بنیان بودن
۵۰	۸-۲. بررسی و جمع‌بندی مؤلفه‌ها
۵۲	۳. تشریح مؤلفه‌ها و مقایه‌ی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۵۳	۱-۳. فرهنگ‌سازی

□ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول) ۸

۲-۳. ارتقای تولید ملی ۵۴
۳-۳. عدالت اجتماعی ۵۵
۴-۳. کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد ۵۵
۴. مفاهیم مرتبط با اقتصاد مقاومتی در ادبیات متعارف ۵۸
۱-۴. آسیب‌پذیری اقتصادی ۵۸
۲-۴. تابآوری اقتصادی ۵۸
۳-۴. ضدشکنندگی اقتصادی ۵۹
۴-۴. اقتصاد پایدار ۵۹
۵-۴. ثبات اقتصاد کلان ۵۹
۶-۴. جمع‌بندی چهارچوب مفهومی اقتصاد مقاومتی در ادبیات متعارف ۶۰
۵. الگوی مفهومی هسته سخت اقتصاد مقاومتی ۶۱
۶. اهمیت بررسی تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی ۶۷
۱-۶. اهمیت تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی از منظر عقلی ۶۷
۲-۶. اهمیت تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی از منظر نقلی ۶۷
۳-۶. اهمیت بررسی تجارب تاریخی از منظر امام علی (ع) ۶۸
۴-۶. اهمیت تجارب مقاوم‌سازی از منظر مقام معظم رهبری ۶۹
۷. ابعاد مختلف تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی ۷۰
۱-۷. تجربه وقایع اقتصادی ۷۱
۲-۷. تجربه مکاتب اقتصادی ۷۲
۳-۷. تجربه کشورهای جهان ۷۳
۴-۷. تجربه مقاوم‌سازی اقتصادی در اسلام و ایران ۷۳
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۷۵
خلاصه‌ای از مباحث فصل ۷۵
خودآزمایی ۷۷
کاربردی کردن آموخته‌ها ۷۷
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر ۷۷
منابع برای مطالعه بیشتر ۷۷
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل اول ۷۸

۹ فهرست مطالب

فصل دوم. تجارب بحران‌های مالی.....	۸۱
اهداف آموزشی.....	۸۱
سؤالات اساسی.....	۸۱
واژگان کلیدی.....	۸۱
مقدمه.....	۸۱
۱. اهمیت مقاومسازی نظام مالی کشور	۸۲
۲. تعریف، علل و آثار بحران‌های مالی.....	۸۶
۳. بحران مالی جنوب شرق آسیا در سال ۱۹۹۷	۸۷
۴-۱. تاریخچه و علل وقوع بحران مالی.....	۸۸
۴-۲. درس‌ها و تجارب بحران مالی جنوب شرق آسیا	۹۰
۴-۳. ناکارآمدی سیاست‌های تجویزی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی	۹۱
۴-۴. اهمیت تقویت رقابت‌پذیری در فعالیت تولیدی به جای سفت‌بازی	۹۳
۴-۵. استقلال و عدم واپسگاری اقتصادی؛ عامل رشد و پیشرفت واقعی	۹۴
۴-۶. اصلاحات ساختاری برای جلوگیری از وقوع بحران مالی	۹۴
۴. تجربه بحران مالی سال ۲۰۰۷-۲۰۰۸	۹۶
۱-۱. شکل‌گیری شبکه ثبات مالی	۱۰۰
۱-۲. گام‌های طراحی شبکه‌های ثبات مالی	۱۰۱
۱-۳. گام اول: پیشگیری از بروز مشکل	۱۰۱
۱-۴. گام دوم: حمایت از نهادهای مالی سالم دچار کمبود نقدینگی	۱۰۲
۱-۵. گام سوم: حمایت از سپرده‌گذاران	۱۰۲
۱-۶. گام چهارم: حل و فصل (گزیر) نهادهای دارای اهمیت سیستمی	۱۰۳
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۰۵
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۱۰۶
خودآزمایی	۱۰۸
کاربردی کردن آموخته‌ها	۱۰۸
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر	۱۰۸
منابع برای مطالعه بیشتر	۱۰۹
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل دوم	۱۰۹

۱۰ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

فصل سوم. تجربه مکاتب اقتصادی.....	۱۱۱
اهداف آموزشی.....	۱۱۱
سؤالات اساسی	۱۱۱
واژگان کلیدی	۱۱۲
مقدمه	۱۱۲
۱. مدل‌های رشد اقتصادی و دلالت‌های آن برای اقتصاد مقاومتی	۱۱۲
۱-۱. مدل‌های رشد اقتصادی بر اساس عوامل بلافضل و یا بنیادی رشد	۱۱۳
۲. دلالت‌های مكتب اقتصاد سیاسی بین‌الملل برای اقتصاد مقاومتی	۱۱۷
۱-۲. انواع رویکردها به اقتصاد سیاسی بین‌الملل	۱۱۸
۱-۱-۲. لیبرالیسم و آزادی اقتصادی	۱۱۸
۱-۲-۱. انتقادگرایی	۱۱۹
۱-۲-۳. ناسیونالیسم اقتصادی	۱۱۹
الف. بررسی نظریات فردیک لیست	۱۲۰
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۲۸
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۱۲۹
خودآزمایی.....	۱۳۲
کاربردی کردن آموخته‌ها.....	۱۳۲
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر	۱۳۲
منابع برای مطالعه بیشتر	۱۳۲
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل سوم	۱۳۳
فصل چهارم. تجربه کشور انگلستان.....	۱۳۵
اهداف آموزشی.....	۱۳۵
سؤالات اساسی	۱۳۵
واژگان کلیدی	۱۳۵
مقدمه	۱۳۵
۱. مروری اجمالی بر وضعیت اقتصاد انگلستان	۱۳۶
۲. روند و ریشه‌های تاریخی مقام‌سازی اقتصادی در انگلستان	۱۳۸
۱-۲. حمایت از صنایع داخلی	۱۳۸

فهرست مطالب □ ۱۱

۲-۲. حمایت از صنعت نوپای نساجی و خیزش صنعتی.....	۱۳۹
۲-۳. ممنوعیت واردات محصولات مشابه و نابودی صنایع در کشورهای رقیب	۱۳۹
۴-۲. حمایت از صنایع و شروع فناوری و نوآوری ها.....	۱۴۰
۵-۲. تشکیل ناوگان دریایی، کاهش وابستگی و گسترش صادرات	۱۴۰
۳. راهبردهای مقاوم‌سازی اقتصادی در کشور انگلستان	۱۴۲
۱-۳. استراتژی توسعه صنعتی و حرکت به سمت صنایع دانش‌بنیان.....	۱۴۲
۲-۳. اصلاح نظام مالیاتی برای جلوگیری از فعالیت‌های غیرمولد.....	۱۴۵
۳-۳. حمایت از علم و فناوری	۱۴۵
۴-۳. مبارزه با فساد اقتصادی	۱۴۶
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۴۷
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۱۴۸
خودآزمایی	۱۴۹
کاربردی کردن آموخته‌ها.....	۱۴۹
موضوعات پیشه‌های جهت تحقیقات بیشتر.....	۱۴۹
منابع برای مطالعه بیشتر.....	۱۴۹
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل چهارم.....	۱۵۰
فصل پنجم. تجربه ایالات متحده آمریکا.....	۱۵۱
اهداف آموزشی	۱۵۱
سوالات اساسی	۱۵۱
واژگان کلیدی.....	۱۵۱
مقدمه.....	۱۵۱
۱. جایگاه اقتصادی کشور آمریکا	۱۵۲
۲. تاریخ اقتصادی ایالات متحده آمریکا	۱۵۴
۱-۲. دوره اول	۱۵۶
۱-۱-۲. وضع قوانین استعماری توسط انگلستان برای تضعیف بینه صنعتی آمریکا...	۱۵۷
۲-۲. دوره دوم	۱۵۸
۳-۲. دوره سوم	۱۵۹
۴-۲. دوره چهارم	۱۶۳

۱۲ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

۵-۲. دوره پنجم.....	۱۶۵
۱-۵-۲. افول آمریکا.....	۱۶۶
۳. مؤلفه‌های مقاوم‌سازی اقتصادی در کشور آمریکا.....	۱۶۸
۱-۳. حمایت هدفمند و راهبردی از تولید.....	۱۶۹
۲-۳. خریدهای دولتی.....	۱۷۱
۳-۳. هدایت پول (اعتبار) به کسب‌وکارها و طرح‌های بزرگ.....	۱۷۲
۱-۳-۳. رکود بزرگ و برنامه نیو دیل.....	۱۷۲
۴-۳. حمایت از صنایع دانش‌بنیان.....	۱۷۵
۵-۳. کاهش وابستگی به واردات نفت.....	۱۷۸
۶-۳. مبارزه جدی با فساد.....	۱۷۹
۷-۳. توسعه کارآفرینی و حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط.....	۱۸۰
۸-۳. حمایت‌های ویژه دولتی از بخش کشاورزی و امنیت غذایی.....	۱۸۲
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۸۴
خلاصه‌ای از مباحث فصل.....	۱۸۵
خودآزمایی.....	۱۸۷
کاربردی کردن آموخته‌ها.....	۱۸۷
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر.....	۱۸۷
منابع برای مطالعه بیشتر.....	۱۸۷
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل پنجم.....	۱۸۸
فصل ششم. تجربه کشور آلمان.....	۱۹۱
اهداف آموزشی.....	۱۹۱
سؤالات اساسی.....	۱۹۱
واژگان کلیدی	۱۹۱
مقدمه	۱۹۲
۱. نگاهی به سیر تحولات تاریخی آلمان.....	۱۹۳
۱-۱. گام اول پیشرفت: امپراطوری واحد آلمان	۱۹۴
۲-۱. جنگ جهانی اول و عقب‌نشینی اقتصادی	۱۹۴
۳-۱. انقلاب آلمان و جمهوری وايمار.....	۱۹۵

فهرست مطالب ۱۳ □

۴-۱. سقوط وایمر و اقتصاد آلمان نازی.....	۱۹۶
۱-۱. اقتصاد آلمان پس از جنگ و طرح مارشال.....	۱۹۸
۲. علل توسعه اقتصادی آلمان پس از جنگ جهانی دوم	۲۰۱
۲-۱. دلایل روان‌شناسی و جامعه‌شناسی	۲۰۲
۲-۱-۱. انگیزه بالا برای تولید و افزایش رفاه	۲۰۲
۲-۱-۲. کار و کارپرستی	۲۰۲
۲-۱-۳. مدیریت و روح ابتکار و اختراع	۲۰۲
۲-۱-۴. استعداد سازماندهی و نظم.....	۲۰۲
۲-۱-۵. قناعت و صرفه‌جویی و روحیه پس‌انداز	۲۰۳
۲-۲. دلایل اقتصادی: اقتصاد بازار اجتماعی و مکتب اردو لیبرالیسم آلمانی.....	۲۰۳
۲-۲-۱. معرفی مکتب اردو لیبرالیسم آلمانی	۲۰۴
۲-۲-۲. نقشه دولت و سیاست‌گذاری اقتصادی در مکتب اردو لیبرالیسم	۲۰۵
۲-۲-۳. قواعد اساسی و سیاست‌های اصلی مکتب اردو لیبرالیسم.....	۲۰۶
۲-۲-۴. برخی سیاست‌های عملی اقتصاد بازار اجتماعی در کشور آلمان	۲۰۸
الف. تقویت فضای رقابت	۲۰۸
ب. جدی گرفتن خصوصی‌سازی	۲۰۹
ج. خودیاری مالی	۲۱۰
د. گسترش تجارت جهانی و هدف‌گذاری صادرات	۲۱۱
ه. کاهش وابستگی به مواد خام وارداتی	۲۱۲
و. رسمیت دادن به نهادهای کارگری و کارفرمایی	۲۱۳
ز. مقررات زدایی و اصلاح مقررات مانع رشد	۲۱۳
ح. اصلاح پول رایج	۲۱۴
ط. کاهش نرخ نهایی مالیات	۲۱۶
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۲۱۸
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۲۲۰
خودآزمایی	۲۲۱
کاربردی کردن آموخته‌ها	۲۲۱
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر	۲۲۱

۱۴ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

منابع برای مطالعه بیشتر.....	۲۲۱
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل ششم.....	۲۲۲
فصل هفتم. تجربه کشور ژاپن.....	۲۲۵
اهداف آموزشی.....	۲۲۵
سوالات اساسی.....	۲۲۵
واژگان کلیدی.....	۲۲۵
مقدمه.....	۲۲۵
۱. مروری بر وضعیت کلی اقتصاد ژاپن.....	۲۲۷
۲. بستر تاریخی تحولات اقتصادی ژاپن.....	۲۲۹
۲-۱. عصر ادو.....	۲۳۲
۲-۲. نوسازی میجی و صنعتی شدن تا آغاز جنگ اول جهانی.....	۲۳۳
۲-۳. جنگ جهانی دوم، بازسازی و رشد معجره‌آسا.....	۲۳۵
۲-۳-۱. سیاست‌های اقتصادی ژاپن پس از جنگ جهانی دوم.....	۲۳۶
۲-۳-۲. عوامل اصلی توسعه و مقاوم‌سازی اقتصادی ژاپن.....	۲۳۷
۲-۳-۳. نظارت بر واردات کالاهای مصرفی و حمایت از صادرات.....	۲۳۸
۲-۳-۴. دولت توسعه‌گرا و تشکیل ستاد فرماندهی اقتصاد ژاپن.....	۲۳۸
۲-۳-۵. تنظیم مسابقات برای هدایت اقتصاد در مقابل بازار آزاد.....	۲۴۲
۲-۳-۶. فرماندهی اقتصاد از طریق هدایت اعتبار.....	۲۴۴
۲-۳-۷. فرهنگ کار و سخت‌کوشی.....	۲۴۷
۲-۳-۸. فرهنگ کار و فعالیت تولیدی.....	۲۴۸
۲-۳-۹. استقلال علمی.....	۲۴۸
۲-۳-۱۰. خودکفایی در ایجاد فناوری‌های نوین.....	۲۴۹
۲-۳-۱۱. ایجاد گروههای کسب‌وکار و مرکز اقتصادی.....	۲۴۹
۲-۳-۱۲. ایجاد تحول در نظام آموزشی.....	۲۵۰
۲-۳-۱۳. اشتغال مادام‌العمر و افزایش بهره‌وری نیروی کار.....	۲۵۱
۲-۳-۱۴. نظارت بر سرمایه‌گذاری خارجی در ژاپن.....	۲۵۱
۲-۳-۱۵. کاهش آسیب‌پذیری به دلیل وابستگی اقتصادی.....	۲۵۱
۲-۳-۱۶. حرکت به سمت فناوری‌های پیشرفته و افزایش مقاومت در برابر تکانه‌ها.....	۲۵۲

فهرست مطالب □ ۱۵

۱۵-۳. جنگ تجاری و استفاده از فرصت‌ها.....	۲۵۲
۱۶-۳. کاهش وابستگی به واردات تکنولوژی خارجی	۲۵۳
۱۷-۳. قناعت و اعتدال در مصرف.....	۲۵۳
۱۸-۳. ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در عرصه بین‌المللی	۲۵۴
۱۹-۳. مدیریت مؤثر بر مؤسسات ژاپنی	۲۵۴
۲۰-۳. انگیزه بالای کارکنان شرکت‌ها	۲۵۴
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۵۵
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۲۵۵
خودآزمایی	۲۵۷
کاربردی کردن آموخته‌ها.....	۲۵۸
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر.....	۲۵۸
منابع برای مطالعه بیشتر.....	۲۵۸
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل هفتم	۲۵۸
فصل هشتم. تجربه کشور روسیه.....	۲۶۱
اهداف آموزشی	۲۶۱
سوالات اساسی.....	۲۶۱
واژگان کلیدی.....	۲۶۱
مقدمه.....	۲۶۱
۱. مروری اجمالی بر اقتصاد کشور روسیه.....	۲۶۲
۲. سیاست‌ها و برنامه‌های مقاوم‌سازی اقتصاد در روسیه.....	۲۶۳
۱-۲. استفاده از فرصت ذخایر نفت و گاز به عنوان عامل اصلی پیشرفت اقتصادی و خودداری از خامفروشی افراطی.....	۲۶۳
۲-۲. سرمایه‌گذاری منابع حاصل از فروش نفت و گاز در توسعه صنعتی.....	۲۶۴
۳-۲. اصلاح نظام بانکی، پولی و ارزی با هدف تقویت تولید ملی	۲۶۴
۴-۲. سایر سیاست‌های اقتصادی با هدف تقویت تولید ملی	۲۶۴
۳. سیاست‌ها و برنامه‌های دوران تحریم.....	۲۶۴
۱-۳. حساب نکردن روی رفع تحریم‌ها	۲۶۵
۲-۳. تحریم متقابل و ضربه‌زدن به منافع کشورهای تحریم‌کننده	۲۶۵

۱۶ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

۳-۳. پیمان‌های دوجانبه پولی و جایگزینی ارزهای محلی به جای دلار.....	۲۶۶
۴-۳. برنامه ملی برای حمایت از بنگاه‌های آسیب‌دیده	۲۶۶
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۲۶۸
خلاصه‌ای از مباحث فصل	۲۶۹
خودآزمایی.....	۲۶۹
کاربردی کردن آموخته‌ها.....	۲۶۹
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر	۲۷۰
منابع برای مطالعه بیشتر	۲۷۰
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل هشتم	۲۷۰
فصل نهم. تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی در سیره نبوی (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم).....	۲۷۳
اهداف آموزشی.....	۲۷۳
سوالات اساسی	۲۷۳
واژگان کلیدی	۲۷۳
مقدمه	۲۷۴
۱. چیستی و اهمیت سیره نبوی (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم).....	۲۷۵
۲. تهدیدهای اقتصادی در عصر نبوی (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم).....	۲۷۶
۱-۱. تحریم اقتصادی - اجتماعی شعب ابی طالب	۲۷۷
۲-۱. مصادره اموال و دارایی‌های مسلمانان	۲۷۸
۳-۱. محاصره و انحصار تجارت قریش	۲۷۹
۴-۱. محاصره نظامی - اقتصادی احزاب	۲۷۹
۳. راهبردها و تدبیر پیامبر اکرم (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم) در مقابله با تهدیدهای اقتصادی	۲۸۰
۱-۳. راهبردهای مقاومت اقتصادی در سیره پیامبر اکرم (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم)	۲۸۲
۱-۱-۱. انفاق و خرج اموال	۲۸۲
۱-۱-۲. دور زدن محاصره اقتصادی	۲۸۲
۱-۱-۳. صبر و استقامت.....	۲۸۳
۴-۱-۱. استفاده از فرصت‌ها و تبدیل تهدید به فرصت	۲۸۴
۵-۱-۱. استفاده از مزیت‌های جغرافیایی	۲۸۴
۲-۳. راهبردها و تدبیر پیامبر اکرم (صلوات‌الله علی‌ہ و‌آله‌ہ و‌سلم) در ساخت نظام اقتصادی مقاوم	۲۸۵

۱۷ □ فهرست مطالب

۱-۲-۳. انتخاب شهر مقاوم مدینه از منظر موقعیت جغرافیایی - اقتصادی راهبردی...۲۸۵	۲۸۵
۲-۲-۳. فرهنگسازی روحیه کار و تلاش.....۲۸۶	۲۸۶
۳-۲-۳. زمینه‌سازی جهت ایجاد خودکفایی در تولید داخلی ۲۸۷	۲۸۷
۴-۲-۳. تأسیس بازار مستقل ۲۸۷	۲۸۷
۵-۲-۳. ایجاد خودکفایی در تولید صنایع راهبری ۲۸۸	۲۸۸
۶-۲-۳. مردم‌سازی اقتصاد ۲۸۸	۲۸۸
۷-۲-۳. گسترش فعالیت‌های بازرگانی و تجارت خارجی ۲۸۹	۲۸۹
۸-۲-۳. حفظ انسجام داخلی و پرهیز از ایجاد تفرقه میان مردم ۲۹۰	۲۹۰
۹-۲-۳. مشورت و تصمیم‌گیری جمعی ۲۹۰	۲۹۰
۱۰-۲-۳. عدالت اقتصادی و اجتماعی ۲۹۰	۲۹۰
۱۱-۲-۳. علم‌آموزی ۲۹۱	۲۹۱
۱۲-۲-۳. برنامه‌ریزی بلندمدت برای زندگی دنیوی ۲۹۱	۲۹۱
۱۳-۲-۳. اتقان در کار ۲۹۱	۲۹۱
۱۴-۲-۳. تشویق کارآفرینی ۲۹۱	۲۹۱
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۹۲	۲۹۲
خلاصه‌ای از مباحث فصل ۲۹۳	۲۹۳
خودآزمایی ۲۹۵	۲۹۵
کاربردی کردن آموخته‌ها ۲۹۵	۲۹۵
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر ۲۹۵	۲۹۵
منابع برای مطالعه بیشتر ۲۹۵	۲۹۵
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل نهم ۲۹۵	۲۹۵
فصل دهم. تجربه مقاوم‌سازی اقتصاد ایران از دوره قاجار تا کنون ۲۹۹	۲۹۹
اهداف آموزشی ۲۹۹	۲۹۹
سؤالات اساسی ۲۹۹	۲۹۹
واژگان کلیدی ۳۰۰	۳۰۰
مقدمه ۳۰۰	۳۰۰
۱. مقاوم‌سازی تولیدات ملی در تاریخ معاصر ایران ۳۰۰	۳۰۰
۱-۱. اقتصاد ایران در عصر قاجار ۳۰۱	۳۰۱

۱۸ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

۱-۲. اقتصاد ایران در دوران پهلوی ۳۰۴
۱-۲-۱. دوران پهلوی اول ۳۰۴
۱-۲-۲. دوران پهلوی دوم ۳۰۶
۲. مقاوم‌سازی اقتصاد ملی و تحریم کالاهای خارجی در سیره بزرگان کشور ۳۰۸
۲-۱. امیرکبیر ۳۰۸
۲-۲. شهید مدرس ۳۱۱
۲-۳. آیت‌الله حاج آقا نورالله و آقانجفی اصفهانی ۳۱۳
۳. مبانی مقاوم‌سازی اقتصاد ملی و تحریم کالاهای خارجی در اسناد و متون تاریخی ۳۱۵
جمع‌بندی مواضع علماء ۳۲۱
۴. دوره‌پس از انقلاب اسلامی ایران ۳۲۲
۴-۱. دوران دفاع مقدس (دهه ۶۰) ۳۲۲
۴-۲. دوران بازسازی (دهه ۷۰) ۳۲۲
۴-۳. دوران گفتگو و ثبات (اوخر دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰) ۳۲۴
۴-۴. اندیشه‌های لزوم تقویت تولیدات داخلی در بیانات مقام معظم رهبری ۳۲۵
۴-۴-۱. مبانی اندیشه حمایت از اقتصاد ملی در مواضع علماء و مقام معظم رهبری ۳۲۶
الف. مبنای ملت ۳۲۶
ب. مبنای نفی سیل ۳۲۶
ج. مبنای منع تشبیه به کفار ۳۲۷
د. مبنای تقویت اقتصاد ملی ۳۲۷
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۳۲۸
خودآزمایی ۳۲۹
کاربردی کردن آموخته‌ها ۳۲۹
موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر ۳۲۹
منابع برای مطالعه بیشتر ۳۲۹
اطلاعات کتاب‌شناسی فصل دهم ۳۳۰
جمع‌بندی ۳۳۳
الف) مفهوم و هسته ساخت اقتصاد مقاومتی ۳۳۳
ب) تجربه سیره نبوی (علی‌الله‌ی عاصم) ۳۳۴

فهرست مطالب ۱۹ □

ج) تجارب بحران‌های مالی جهانی.....	۳۳۶
د) تجارب مکاتب اقتصادی.....	۳۳۷
ه) تجربه کشور انگلستان.....	۳۳۹
و) تجربه ایالات متحده آمریکا.....	۳۴۱
ز) تجربه کشور آلمان	۳۴۳
ح) تجربه کشور ژاپن.....	۳۴۶
ط) تجربه کشور روسیه	۳۵۰
ی) تجربه مقاوم‌سازی اقتصادی در ایران	۳۵۱
جمع‌بندی	۳۵۲
نمایه.....	۳۵۵

فهرست جداول

جدول ۱: مؤلفه‌های استخراجی از متن و بندهای سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی .	۳۸
جدول ۲: ماتریس مفهوم رویکردها و مؤلفه‌های سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۴۰
جدول ۳: رویکردها سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و مؤلفه‌های آن.....	۵۰
جدول ۴: اقدامات آمریکا و غرب علیه روسیه و روسیه علیه اروپا و غرب	۲۶۷
جدول ۵: راهبردهای پیامبر اکرم (صلوات الله علیہ و آله و سلم) در جهت مقام‌سازی نظام اقتصادی.....	۲۹۲
جدول ۶: نمونه‌ای از عهدنامه‌ها و امتیازات واگذارشده در دوره قاجار به بیگانگان	۳۰۲

فهرست شکل‌ها

شکل ۱: الگوی مفهومی اقتصاد مقاومتی	۳۶
شکل ۲: مؤلفه‌های اصلی انعطاف‌پذیری اقتصادی در ادبیات متعارف.....	۴۲
شکل ۳: مؤلفه‌های یک بنگاه دانش‌بنیان	۵۰
شکل ۴: مفاهیم اصلی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی	۵۳
شکل ۵: چهارچوب کلان مفاهیم موجود در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۵۷
شکل ۶: الگوی مفهومی مفاهیم نزدیک به اقتصاد مقاومتی در ادبیات متعارف اقتصادی.....	۶۱
شکل ۷: الگوی مفهومی هسته سخت اقتصاد مقاومتی	۶۵
شکل ۸: انواع رویکردها به اقتصاد سیاسی بین‌الملل	۱۱۸
شکل ۹: چرخه پیشرفت انگلستان در اثر حمایت از صنایع داخلی	۱۴۱
شکل ۱۰: ادوار تاریخی اقتصاد ایالات متحده آمریکا	۱۵۵
شکل ۱۱: تجارب مقام‌سازی اقتصادی در کشور آمریکا	۱۸۵
شکل ۱۲: ادوار تاریخی آلمان	۱۹۳
شکل ۱۳: تولید ناخالص داخلی ژاپن از سال ۲۰۱۶-۱۸۷۰	۲۲۸
شکل ۱۴: ادوار تکامل تاریخی اقتصاد ژاپن.....	۲۳۰
شکل ۱۵: نرخ رشد تولید ناخالص داخلی واقعی ژاپن	۲۳۱
شکل ۱۶: مقابله با تحریم اقتصادی- اجتماعی شعب ای طالب	۲۸۵

فهرست نمودارها

نمودار ۱: ابعاد مختلف تجارت مقاومسازی اقتصادی.....	۷۵
نمودار ۲: ارکان شبکه ثبات مالی.....	۱۰۵
نمودار ۳: تاریخچه تعریفه ایالات متحده آمریکا (۲۰۱۶-۱۸۲۱).....	۱۶۴
نمودار ۴: تراز تجاری کشور آمریکا (۲۰۱۵-۱۸۹۵).....	۱۶۷

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
وَلَقَدْ أَتَيْنَا دَارُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَصَلَّى اللَّهُ عَلَى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم: سوره سیار که النمل / آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (ع) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تریبیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثربخشی علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و باز مهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخگویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی، و تربیت اسلامی به عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می‌تواند هویت جامعه را متاثر در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

از این حیث «تریبیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چهارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل‌ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آن‌هاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشنانی را بدون توانایی‌های علمی – پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخگویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق (ع) درواقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با انتکاء به تأییدات الهی

۲۴ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها وبالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و.... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آن‌ها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق (ع) را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت.
(انشاء الله)

ولله الحمد
معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه مؤلف

هر جامعه‌ای برای نیل به اهداف و آرمان‌ها، متناسب با جهان‌بینی و فرهنگ خویش، اقدام به برنامه‌ریزی در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌نماید. مهم‌ترین دغدغه رهبران و مدیران جوامع این است که ابتدا موانع و چالش‌های پیش‌روی پیشرفت خود را بر طرف نموده و سپس به چینش اقدامات و تدابیر لازم برای تحقق پیشرفت در زمینه‌های مختلف بیندیشند و اقدام کنند. هر جامعه‌ای که واحد رهبرانی اندیشمند و راهبر و مردمانی کوشان و کمال-طلب باشد، می‌تواند این راه را به سرعت طی نموده و به پیشرفت مطلوب در حیات مادی یا معنوی خود نایل آید.

یکی از عرصه‌های مهم پیشرفت و توسعه در جوامع کنونی پیشرفت اقتصادی است. ویژگی‌های فرهنگی و جغرافیایی هر ملتی، نوع خاصی از راهبردهای پیشرفت و توسعه را می‌طلبد، اما برخی تجارب موقوفیت‌ها، شکست‌ها و عبرت‌های مثبت و منفی که جوامع مختلف آن را در راه پیشرفت و توسعه خود تجربه می‌کنند، می‌تواند وصول به اهداف آرمانی جوامع را تسهیل نماید. این تجربه‌ها به طور خاص در عرصه اقتصادی می‌تواند در چند عرصه تجلی یابد: تجربه و قایع اقتصادی نظیر بحران‌های اقتصادی و مالی، تجربه تاریخ اندیشه‌ها و مکاتب اقتصادی و تجربه تاریخ توسعه و پیشرفت اقتصادی در کشورها و جوامع مختلف. بررسی تجربه توسعه و پیشرفت اقتصادی کشورها در عرصه‌های فوق نشان می‌دهد، در هر جای دنیا اصل بر استحکام، مقاومت و قوام است و این یک اصل عقلی است. با نگاهی به دیگر نظام‌های اقتصادی دنیا، ملاحظه می‌شود که اکثر آن‌ها، همواره سعی در مقاوم‌سازی بافت‌ها و ساختارهای خویش داشته‌اند و این امر با تکامل دانش، همواره در مسیر خود رو به پیشرفت بوده است، بدین معنا که جهت‌گیری اکثر تئوری‌های جدید، نیل به این هدف، یعنی قوام و مقاوم‌سازی است. به این مفهوم، استفاده از تجربیات سایر کشورها جهت مقاوم‌سازی

۲۶ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

بافت‌های اقتصادی کشور لازم می‌نماید.

از سویی دیگر بررسی تجارب مقام‌سازی اقتصادی در کشورهای مختلف جهان نشان می‌دهد، نظریه اقتصاد مقاومتی الگویی تجربه شده و علمی در دنیاست که دغدغه سایر کشورها نیز بوده است، بنابراین بررسی تجارب این کشورها می‌تواند در مرحله اول به گفتمان‌سازی این نظریه در فضای علمی و دانشگاهی بینجامد و در مرحله دوم زمینه تحقق اقدام و عمل و نیز استفاده از تجارب عملی و سیاست‌گذاری کشورهای دیگر - البته با لحاظ کردن مقتضیات بومی و با بهره‌گیری از الگوی اسلامی - ایرانی - در جهت اصلاح اقتصاد ایران را فراهم آورد. با توجه به کمبودی که در محیط آموزشی و پژوهشی کشور در زمینه وجود منبع درسی جهت آموزش درس اقتصاد مقاومتی در محافل علمی و دانشگاهی وجود داشت و با توجه به تجربه مؤلف کتاب در زمینه آموزش و پژوهش اقتصاد مقاومتی، این کتاب با رویکرد کتاب درسی و نیز با باز کردن عرصه‌ای برای رویکردهای پژوهشی در خصوص اقتصاد مقاومتی، تحت عنوان «تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان» برای سه واحد درسی برای مقطع کارشناسی ارشد تدوین شده است که با توجه به توضیحات فوق می‌توان هدف کلی کتاب را این‌گونه بیان کرد: «فهم، بررسی و تجزیه و تحلیل تجرب کشورها، اندیشه‌ها و واقعیت اقتصادی در ایران و جهان در خصوص مقام‌سازی اقتصادی و بررسی دلالت‌های آن برای مقام‌سازی اقتصادی در اقتصاد ایران».

این کتاب در ۱۰ فصل تنظیم شده است که در فصل اول، کلیاتی از مفهوم اقتصاد مقاومتی و اهمیت بررسی تجارب مقام‌سازی اقتصادی بیان شده و در فصل دوم یکی از تجارب ارزشمند تاریخ واقایع اقتصادی؛ یعنی تجارب بحران‌های مالی مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم اندیشه‌های مکاتب رشد اقتصادی و نیز مکاتب اقتصاد سیاسی بین‌الملل بالاخص تجربه مکتب ناسیونالیسم اقتصادی را مورد بررسی قرار می‌دهد. فصول چهارم تا هفتم نیز به بررسی تجرب کشورهای به اصطلاح توسعه‌یافته انگلستان، آمریکا، آلمان و ژاپن می‌پردازد. در ادامه و در فصل هشتم به تجربه کشور روسیه که همانند ایران اقتصادی وابسته به منابع طبیعی (نفت و گاز) داشته و نیز تجربه تحریم‌های اقتصادی آمریکا و اتحادیه اروپا را نیز در کارنامه دارد، مورد واکاوی قرار می‌گیرد. فصول نهم و دهم نیز با بررسی تجربه مقام‌سازی اقتصادی در بستر تمدن اسلامی، تجربه مقام‌سازی اقتصادی در سیره پیامبر اکرم (علی‌الله‌یه) و نیز تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران از عصر قاجار تا کنون را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد.

با توجه به تأکید مؤلف بر دلالتگیری از تجارب مورد نظر برای مقاومسازی اقتصادی ایران، در هر فصل در قالب قاب‌های آموزشی، نکاتی جهت ارتباطگیری بین تجارب مورد نظر و شرایط اقتصاد ایران ارائه شده است و در انتهای فصول نیز در قالب معرفی موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر، منابع برای مطالعه بیشتر و نیز کاربردی کردن آموخته‌ها، سعی شده موضوعات و مجال‌هایی جهت تحقیق و پژوهش بیشتر در حوزه‌های آموخته‌ها، فراهم گردد. با توجه به اینکه تجارب مقاومسازی اقتصادی در ایران و جهان به مباحث این کتاب ختم نمی‌گردد، سایر مباحث این مجال انشاء‌الله در جلد دوم این اثر مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در جلد دوم این کتاب به توفیق الهی تجارب کشورهای ترکیه، چین و کره جنوبی، تجربه برخی بحراں‌های مالی و اقتصادی و نیز تجارب مقاومسازی اقتصادی در ایران معاصر از جمله تجربه دفاع مقدس، جهاد سازندگی، تجربه تحريم در دوران پس از انقلاب اسلامی و نیز سایر تجارب مقتضی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در پایان مقدمه من باب من یشکر المخلوق لم یشکر الخالق، لازم است از تمامی کسانی که در راه به ثمر رساندن این اثر یاری‌گر بوده‌اند تشکر و قدردانی شود.

ایده اولیه شکل‌گیری این اثر از مشارکت در طراحی برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد اقتصاد مقاومتی با رویکرد پدافند اقتصادی و تدریس این درس در مقطع کارشناسی ارشد رشته پدافند اقتصادی در دانشگاه مالک اشتر شکل گرفت. در تدریس این درس با توجه به نو بودن محتوای آموزشی، مباحث به تدریج به دانشجویان ارائه می‌گردید و بازخوردهای لازم از ایشان دریافت می‌گردید. در این مجال شایسته است از آقای دکتر مصطفی سمعیونی نسب بابت پشتیبانی‌های علمی و اجرایی در تکمیل و غنای بیشتر کتاب تشکر کنم. از آقای دکتر عادل پیغامی بابت ایده‌ها و پیشنهاداتی که در خصوص تنظیم محتوایی فصول و برخی ایرادات ساختاری ارائه نمودند متشکرم. از آقای دکتر عبدالمحمد کاشیان بابت مشارکت در تألیف فصل تجربه کشور آلمان سپاسگزارم. از آقای دکتر علی اکبر کریمی بابت تألیف فصل دهم این کتاب با عنوان تجارب مقاومسازی اقتصادی در ایران از عصر قاجار تاکنون تشکر می‌کنم. از آقایان مصطفی طزری و جعفر جلیلی که با ارائه تجربه اقتصاد روسیه در مقاومسازی اقتصادی، در تکمیل محتوای این کتاب مؤثر بوده‌اند، تقدیر می‌کنم. از مسئولان اندیشکده رصد که فرست و مجال تفکر و پژوهش در این زمینه را برای بنده فراهم کردن سپاسگزارم. در نهایت از حمایت و پشتیبانی مسئولان وقت سازمان پدافند غیرعامل کشور، آقایان سردار پاسدار دکتر

۲۸ □ تجارب مقام‌سازی اقتصادی در ایران و جهان (جلد اول)

جلالی، سردار پاسدار دکتر ساسانی و سردار پاسدار دکتر کائینی و همچنین مدیرکل پژوهش و نشر دانشگاه امام صادق (ع)، آقای دکتر نعمتی که در پیگیری به شمر رسیدن این پژوهش نقش داشتند تشکر و قدردانی می‌گردد. در پایان از تمام کسانی که در راه تألیف این اثر همکاری کردند تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم و امیدوارم با انعکاس اشکالات و بازخورهای لازم، زمینه غنای بیشتر بحث فراهم گردد و این عمل ناقابل موجبات رضایت حضرت حق، حضرت صاحب‌الزمان (ع) و مقام معظم رهبری را فراهم آورد.

سعید سید‌حسین‌زاده یزدی

مشهد مقدس

زمستان سال ۱۳۹۹

سخنی با دانشجویان

۱. در ابتدای هر فصل و قبل از ورود به محتوای اصلی، مطالبی تحت چهار عنوان زیر مطرح شده است که لازم است قبل از ورود به محتوای اصلی به آنها توجه شود:
  - اهداف آموزشی: انتظارات آموزشی که باید در پایان فصل محقق شود.
  - سوالات اساسی: خلاصه‌ای از سوالات اساسی که فصل در پی پاسخ به آن‌هاست.
  - واژگان کلیدی: بیان اصطلاحات و واژگان کلیدی موجود در فصل.
  - مقدمه: طرح دورنمایی از مطالب فصل و ترتیب مباحث و ارتباط آن‌ها با یکدیگر.
۲. در انتهای هر فصل نیز مطالبی تحت چهار عنوان آمده است که توجه به آن‌ها ضروری است:
  - پرسش‌هایی جهت خودآزمایی از میزان آموخته‌ها؛
  - پرسش‌هایی جهت کاربردی کردن آموخته‌ها؛
  - پیشنهاد برخی از موضوعات جهت تحقیقات بیشتر؛ و
  - معرفی برخی منابع جهت مطالعات بیشتر.
۳. قاب‌های موجود در متن، برخی مطالب مهم و کلیدی فصل و یا سخنی از رهبران انقلاب اسلامی و برخی از کاربردهای مباحث مطرح شده در فصل را نشان می‌دهد.

سخنی با مدرس

- ۱- یکی از اصول مهم تدریس این کتاب، بیان مثال‌های کاربردی و تطبیق تجارب مختلف بر مصادیق اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران است. اگرچه سعی شده است که این‌گونه موارد در قالب قاب‌های آموزشی و نیز پرسش‌های کاربردی انتهای فصل بیان شود اما لازم است که برای هر مطلب یک یا دو مثال توسط اساتید و با مشارکت دانشجویان بیان شود تا هم فهم مطالب آسان‌تر شود و هم کاربردهای آن بیش از پیش معلوم شود.
- ۲- با توجه به عدم وجود مجال کافی برای مطرح شدن تمام ابعاد تجارب مقاوم‌سازی اقتصادی پیشنهاد می‌شود، فعالیت‌های کلاسی برای دانشجویان برای تکمیل مباحث فوق در نظر گرفته شود و با ارائه مطالب در کلاس، زمینه بحث و تبادل نظر در این زمینه فراهم گردد. برخی از این موضوعات تحت عنوان «پیشنهاد برخی از موضوعات جهت تحقیقات بیشتر» در انتهای فصل آورده شده است.
- ۳- استفاده از فیلم‌ها و مستندهای آموزشی که به بررسی تجارب مثبت و منفی کشورهای مختلف در زمینه‌های مختلف مقاوم‌سازی اقتصادی می‌پردازد می‌تواند به جذاب‌تر شدن فضای کلاس کمک کند.

فصل اول

کلیات

اهداف آموزشی

- آشنایی با الگوی مفهومی اقتصاد مقاومتی در کلام رهبر انقلاب
- آشنایی با مضماین اصلی و رویکردهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
- آشنایی با مفاهیم مشابه اقتصاد مقاومتی در ادبیات متعارف اقتصادی
- آشنایی با الگوی مفهومی هسته سخت اقتصاد مقاومتی
- تبیین اهمیت بررسی تجارب مقاومسازی اقتصادی در ایران و جهان
- معرفی ابعاد مختلف تجارب مقاومسازی اقتصادی

سؤالات اساسی

- الگوی مفهومی هسته سخت اقتصاد مقاومتی چیست؟
- مضماین اصلی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی چیست؟
- اهمیت بررسی تجارب مقاومسازی اقتصادی از منظر عقلی و نقلی چگونه است؟
- نظریه‌ها، وقایع، مکاتب اقتصادی و تجربه کشورهای مختلف، چگونه در بررسی ابعاد مختلف تجارب مقاومسازی اقتصادی در کشور کمک می‌کند؟

واژگان کلیدی

اقتصاد مقاومتی، تجارب مقاومسازی، مکاتب اقتصادی، تاریخ وقایع اقتصادی، اقتصاد صدر اسلام

مقدمه

در این فصل ابتدا مفهوم اقتصاد مقاومتی را تحلیل کرده و الگوی مفهومی و ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی، رویکردهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، مضمون اصلی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، مفاهیم تزدیک اقتصاد مقاومتی در ادبیات متعارف اقتصادی، و در نهایت الگوی مفهومی هسته سخت اقتصاد مقاومتی را ارائه می‌نماییم و سپس اهمیت بررسی تجارب مقاومتی اقتصادی را از منظرهای مختلف مورد بررسی قرار می‌دهیم. در ادامه به تبیین و توضیح ابعاد مختلف بررسی تجارب مقاومتی اقتصادی در ایران و جهان می‌پردازیم.

۱. الگوی مفهومی ابعاد اقتصاد مقاومتی

انقلاب اسلامی از بدو پیروزی خود تاکنون، با انواع تهدیدهای نظامی، فرهنگی و اقتصادی مواجه شده است و طبق سنت نبرد دائمی جبهه حق و باطل، این تهدیدها همچنان ادامه دارد و در برخه کنونی جبهه باطل از ابزار تحریم هوشمند و فشار اقتصادی که به مثابه یک جنگ تمام‌عیار اقتصادی است، استفاده کرده است. رهبر معظم انقلاب نظریه «اقتصاد مقاومتی» را جهت مقابله با این تهدیدها مطرح نموده و یکی از انگیزه‌های طرح این نظریه را مقابله با «تهدیدهای اقتصادی خارجی» بیان کردند (سایت رسمی مقام رهبری، بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصادی مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰) و اقتصاد مقاومتی را به مثابه اقتداری درون‌زا که هم کشور را در مقابل تهدیدها مصون می‌کند و هم شرایط رشد و پیشرفت اقتصادی کشور را تضمین می‌کند، تعریف نمودند. همچنین ایشان ریل‌گذاری تحقق این نظریه را با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی انجام دادند. لذا اقتصاد مقاومتی یک برنامه کوتاه‌مدت نبوده، بلکه یک پروسه و راهبرد کلان است و بنابراین صرفاً یک تاکتیک نبوده و مربوط به دوره تحریم نخواهد بود، بلکه اگر تمام هجمدها نیز پایان یابند و البته با لحاظ نمودن شرایط مکانی - زمانی، بازهم تمامی عناصری که در سند سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی وجود دارد، جزو برنامه‌های کشور خواهد بود و باید به این سیاست‌ها به عنوان یک راهبرد توجه شود. به عبارت دیگر جریان اقتصاد مقاومتی یک جریان سیاست زده کوتاه‌مدت ایدئولوژیک سیاسی نیست.^۱

۱. اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

- البته اقتصاد مقاومتی فقط جنبه نفی نیست؛ این جور نیست که اقتصاد مقاومتی معنایش حصار کشیدن دور خود و فقط انجام یک کارهای تدافعی باشد؛ نه، اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می‌دهد و اجازه می‌دهد که حتی در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان،

نظریه‌پردازی علمی در حوزه اقتصاد مقاومتی و استخراج مدل مفهومی اقتصاد مقاومتی، نیازمند بررسی چهار رکن اصلی است که شکل ۱ به ارائه و معرفی چهارچوب مفهومی الگوی اقتصاد مقاومتی می‌پردازد. در توضیح الگوی مفهومی ارائه شده در شکل ۱ مختصرأً باید گفت: برای نیل به یک الگوی بومی و به عبارتی ایرانی - اسلامی از اقتصاد مقاومتی نیاز به چهار رکن وجود دارد که عبارت‌اند از: ۱- قرآن و سنت - که سایر ارکان دارای رابطه طولی با این رکن هستند، ۲- آراء و اندیشه رهبران انقلاب اسلامی، ۳- دانش و تجارت بشری و ۴- در نظر گرفتن شرایط و اقتصنایات زمانی اقتصاد ایران.

(۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

- مجموعه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی درواقع یک الگوی بومی و علمی است که برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی ما است؛ متناسب با وضعیت امروز و فردای ما است... که این مربوط به وضع کنونی و شرایط کنونی کشور نیست، این یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور است؛ می‌تواند اهداف نظام جمهوری اسلامی را در زمینه مسائل اقتصادی برآورده کند؛ می‌تواند مشکلات را برطرف کند؛ در عین حال پویا هم هست؛ یعنی ما این سیاست‌ها را به صورت یک چهارچوب بسته و متوجه نماییم، قابل تکمیل است، قابل اطباق با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان پیش بیاید؛ و عملأً اقتصاد کشور را به حالت «انعطاف‌پذیری» می‌رساند؛ یعنی شکنندگی اقتصاد را در مقابل تکانهای گوناگون برطرف می‌کند (بيانات مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).